

ФЕНОМЕН КОРДОНУ/МЕЖІ В РОМАНІ Г. Д. РОБЕРТСА «ШАНТАРАМ»

Статтю присвячено дослідженню феномену кордону/межі в романі Г. Д. Робертса «Шантарам». Кордон/межа є однією з центральних тем твору, що присутня на декількох рівнях: реальні географічні та територіальні кордони (мур в'язниці, державний кордон Індії, кордони інших країн, до яких подорожує герой, кордони туристичного Бомбея, кордони різних районів Бомбея та різних частин Індії), лінгвістичні кордони між різноманітними мовами (англійською, французькою, арабською, хінді та маратхі), кордони між різними цивілізаційними моделями (схід/захід), культурні кордони, соціальні кордони, межа людських можливостей, як фізичних, так і психічних/психологічних. Особливо яскраво тему по межів'я реалізовано через зображення моральних кордонів і комплексу проблем, пов'язаних із їх зміною. Також на увагу заслуговує висвітлення у творі труднощів із визначенням межі між реальним (дійсністю) та уявним (сном). Тема кордону/межі представлена через низку важливих символів, таких як стіна, річка, гірський хребет, тест «капелюха Борсаліно». Окрім того, в тексті роману присутня велика кількість слів та словосполучень, безпосередньо пов'язаних із темою кордону/межі.

Ключові слова: кордон; межа; цивілізаційні моделі; символ; Шантарам.

Грегори Девід Робертс (Gregory David Roberts) – відносно нова фігура в сучасній літературі. Відомість йому приніс роман «Шантарам», вперше надрукований у Мельбурні в 2003 році. Увагу до роману привернула насамперед незвичайність постаті автора. Грегори Девід Робертс (Сміт) від ранньої юності визначався запальною та норавливою вдачею. Саме через цю рису він у 17 років вже став співзасновником так званої Анархістської партії народного звільнення. Це було тільки початком бурхливого життєвого шляху письменника. Потім – тривале зловживання наркотиками та кримінальне життя. Майбутній митець грабував банки і став відомий як «грабіжник-джентльмен» через підкреслено елегантний одяг та надзвичайно ввічливу поведінку під час грабунку. Його злодійська кар'єра закінчилася тривалим ув'язненням, але життєві пригоди на цьому не завершилися. Далі була фантастична втеча з в'язниці та подорож до далекої Індії, яка стала для Робертса другою батьківщиною і місцем духовного переродження [1].

Саме карколомна біографія Грегори Робертса є основою «Шантарама». Та все ж таки кожного разу, коли журналісти або читачі вказують на подібність між подіями з його реального життя та перипетіями твору й називають роман автобіографією, він активно їм заперечує. Письменник стверджує, що це більше плід його уяви, ніж реального життя, і просить ставитися до зображених подій як до вигадки [3].

Кордон/межа у всіх її проявах є однією з центральних тем у «Шантарамі», яка реалізується у творі на декількох рівнях.

Одним із головних рівнів присутності теми кордонів у романі є реальні географічні та територіальні кордони. Герой «Шантарама» постійно переміщується у просторі: спочатку він влаштовує втечу з в'язниці, для чого вимушений подолати величезний мур, який відокремлює його від світу. Потім він подорожує з Австралії до Індії та перетинає кордон за допомогою підроблених документів. Задля досягнення цієї мети Лін інтуїтивно використовує засіб, добре відомий усім досвідченим контрабандистам, – «верблюдів»: «The two best friends of the smuggler are the mule and the camel. Mules carry contraband across a border control for a smuggler. Camels are unsuspecting tourists who help the smuggler to get across the border. To camouflage themselves, when using false passports and identification papers, smugglers insinuate themselves into the company of fellow travelers – camels, who'll carry them safely and unobtrusively through the airport or border controls without realizing that» [2]. Тобто, для того щоб успішно перетнути кордон, головне здаватися «невинним», тоді стаєш «невидимим» для представників контрольно-пошукових служб. Удавана або справжня «невинність» є постійним супутником Ліна-Шантарама під час перетину будь-яких кордонів, про які йдеться у тексті.

Перетин географічного кордону Індії стає надзвичайною подією для свідомості Шантарама. Розум цього справжнього сина західної цивілізації шокований яскравим світом східної країни. Перший крок за поріг аеропорту змушує активно працювати всі відчуття героя. По-перше, надзвичайний, ні на що не схожий запах, що навіть незвичні асоціації та викли-

кає яскраві емоції: «the smell of different air ... it's the sweet sweating smell of hope, which is opposite to hate; and it's the sour, stifled smell of greed, which is the opposite of love. It's the smell of gods, demons, empires, and civilizations in resurrection and decay. ...the worst good smell in the world. ... But whenever I return to Bombay, now, it's my first sense of the city...» [2]. Запах перетворюється для Ліна-Шантарам на постійний маркер географічного простору Індії та впливає на його сприйняття країни в цілому.

По-друге, незвична спека, яка огортає все тіло неначе вологим простиратлом: «The next thing I noticed was the heat. .. Each breath was an angry little victory... you learn to live with it, and you learn to like it, or you leave» [2]. Вогке тепло індійського повітря швидко перестає бути для Ліна-Шантарам проблемою. Навпаки, він адаптується до нього за лічені дні. Прийняття клімату Індії стає символом прийняття самої Індії, яка асоціюється для героя із щирістю та душевним теплом її мешканців.

Ще один шок перетину кордону Індії пов'язаний із зоровими враженнями, які, знов-таки, докорінно відмінні від звичайної для головного героя картини: «Then there were the people ... every different face and form of extravagant variety, that incomparable beauty, India» [2]. Таким чином, з погляду Ліна, основною відмінністю Індії від інших країн є надзвичайне різноманіття її населення. І саме ця особливість робить країну такою привабливою для нього з першої миті перетину її кордону.

Поріг бомбейського аеропорту, що переступив Лін, стає втіленням кордону між східною та західною цивілізаціями. Перетин цього кордону назавжди докорінно змінює ставлення головного героя до світу в цілому та до країни, яку доти він знав лише опосередковано. Результатом такого лімінального досвіду стає рішення залишитися в Індії та випробувати свою долю, замість того, щоб перепочити та їхати далі, до якоїсь західної країни з її звичним стилем життя.

В Індії Лін теж не залишається на одному місці. Чоловіка не влаштовують кордони туристичного Бомбея, він прагне вибратися за межі традиційних маршрутів. За допомогою Прабакера, приватного гіда, який згодом перетворюється на найкращого друга, герой подорожує містом, зазираючи в найбільш дивні його куточки, до яких не можуть потрапити інші білі чужинці. Своєрідним «пропуском» до цих місць стає нове ім'я героя, яке йому дає його індійський друг, – Лінбаба. Прабакер пояснює, що це дуже гарне ім'я, адже для будь-якого індійця воно співзвучне з «лінгам» (що значить «пеніс»), а це добрий знак для індусів. Хоча спочатку чоловік протестує проти такого дивного з точки зору білої людини імені, однак дуже швидко переступає через себе та приймає це своєрідне хрещення: «I'd found myself reacting with quirky fatalism to the new names I was forced to adopt, in one place over another, and to the new names that others gave me» [2]. Прийняття нового імені перетворюється на символ готовності виходити за межі традиційних західних стереотипів та відкритості до нового досвіду.

Окрім того, друг навчає Ліна другій за важливістю мові у Бомбеї – маратхі. Хоча ця мова є рідною для

більшості мешканців штату Махараштра, де розташований Бомбей, освічені індійці та білі, які живуть у цьому регіоні Індії, ставляться до неї з певною долею зневаги, адже маратхі вважається мовою бідноти. Зацікавленість Ліна цією мовою та його бажання вивчити її стає ще однією ознакою того, що він прагне виходу за межі стереотипу. Саме це допомагає герою подолати культурні обмеження, зламати упередження до нього як до білого серед індійців та стати своїм для місцевих мешканців. Допмагає знання мови й у подоланні реальних кордонів. Так, завдяки декільком словам на маратхі Лін переконує кремезного сторожа воріт пустити його в заборонене для білої людини місце – на ринок рабів, саме існування якого в сучасній Індії змушує героя по-новому подивитися на світ.

Розпочавши свою співпрацю з одним із босів бомбейської мафії, він надає перевагу вивченню тонкощів мистецтва підробки документів. Найбільше приваблює Ліна те, що важливою частиною цього злочинного бізнесу є подорож. Чоловік їздить з одного індійського штату в інший, перетинає кордони Індії, літає до Шрі-Ланки, Індонезії, Малі, Пакистану та вирушає в небезпечну подорож до Афганістану. Однак жодного разу він не робить це під своїм ім'ям. Окрім того, Лін завжди подорожує з декількома фальшивими паспортами одночасно, насолоджуючись постійним ризиком під час перетину кордонів та власною спритністю. Така ситуація підкреслює втрату героєм самоідентичності та його лімінальний стан. Калейдоскопічна зміна країн репрезентує спробу знайти себе та своє місце у світі, а безперервна подорож і постійний перетин кордонів перетворюються на потужну метафору пошуку себе через різноманітні випробування.

Ще однією територіальною межею, яку доводиться перейти головному герою, є межа між різними районами Бомбея, а саме між заможною європейською частиною міста й славнозвісними бомбейськими нетрями. Межа ця насправді пролягає не тільки в реальному світі, а й у культурному та духовному, адже це межа між світом білих і багатих індійців та світом темношкірих бідняків. Територія нетрів чітко маркована на рівні ландшафту (магістраль з одного боку, величезне будівництво Торговельного центру з другого та океан з третього), на рівні відчуттів (запахи, кольори, дотик) і духовно (гармонія та взаєморозуміння між мешканцями нетрів). Хоча спочатку Лін жахається цього місця, однак згодом саме тут він вчиться, що таке справжня дружба, співчуття та любов до ближнього.

Окремим випробуванням для головного героя стає відвідування наметового містечка, де живуть прокажені. І знову він змушений перейти реальний кордон, який відділяє здорових від хворих на смертельну недугу. Лін не в змозі подолати цю межу самотужки через численні упередження, які він має як освічена західна людина з медичними знаннями. До цього неоднозначного кроку його підштовхує Абдула, який стає його провідником у небезпечний світ. Перетином реального просторового кордону випробування не закінчується. Лише після того, як герой долає межу свого раціонального страху та випиває склянку води, запропоновану хворим хлопчиком, він отримує доступ

до надзвичайного світу общини прокажених із її складними законами та дивними таємницями.

Важливість кордонів у житті Бомбея надзвичайна, і головний герой дуже швидко це розуміє. Усе місто розбите на окремі частини, в межах яких живуть представники певної національної, релігійної або професійної групи. Так, у Бомбеї є квартали, де мешкають лише ювеліри, або механіки, сантехніки чи представники інших професій. Інші райони належать певним релігійним общинам. Так, окремо живуть мусульмани, християни, ситхи, буддисти або парсі. Спочатку герой вважає кордони цих районів чимось установленим та незмінним, і їх порушення провокує серйозні заворушення. Однак із часом він усвідомлює, що «the demarcations, like so many other long and short lines of division in the complex, culturally polyglot city, were not as rigid as they'd seem» [2]. Тобто, Лін починає розуміти, що неможливо зберегти мир та спокій у Бомбеї, якщо чітко дотримуватися кордонів. Жодні обмеження не витримують випробування реальним життям, сильнішим за будь-який кордон.

У Бомбеї також існує ще один важливий різновид територіальних кордонів – межі сфер впливу окремих мафіозних груп. Місто чітко поділене на райони, які контролює певний мафіозний клан. Те, що можна робити на території одного клану, може призвести до неприємностей на території іншого. Правила, накладені таким розмежуванням, надзвичайно жорсткі, на кожного порушника цих кордонів чекає суворе покарання.

Окрім кордонів у самому місті, герою доводиться перейти ще й інший кордон – між великим містом та селом. Кохана Ліна, Карла, вважає таку подорож важливою для розуміння будь-якої країни в цілому та Індії зокрема: «Every city in the world has a village in its heart. You will never understand the city, unless you first understand the village» [2]. Подорож до індійського села, де живуть батьки його друга-індуса, стає для Ліни подорожжю всередину себе. Цілковитим символічно, що саме в маленькому індійському селі стара мудра жінка, мати Прабакера, виступає його хрещеною, даруючи йому ще одне нове ім'я «Шантарам» – «Людина миру». Тільки наприкінці твору головний герой розуміє, що це хрещення стало найвизначнішою подією, яка назавжди змінила його життя та долю, адже ім'я має сакральну силу. Також у цьому місці герой неначебто перетнув кордон між часами, адже люди на цій території живуть так, як вони жили сотні років тому, і майже не підвладні впливу сучасної цивілізації.

Наступний рівень розкриття теми кордону – це межа людських можливостей. Шантарам постійно випробовує себе, перевіряє на міцність, ризикує життям, перебуваючи на межі. Ризик має особливу привабливість для Ліна. У цьому випадку кордон/межа стає певним знаком, що призводить до неадаптивних дій. Він приймає наркотики, потрапляє в індійську в'язницю, переживає наркотичну ломку, вчиться битися холодною зброєю, постійно їздить містом на мотоциклі на шаленій швидкості, п'є воду з однієї склянки з прокаженим, стає кращим другом найманого вбивці та їде допомагати моджахедам у гори Афганістану. Після повернення до Бомбея він бере активну

участь у боротьбі нових мафіозних лідерів за владу та втручається у перерозподіл сфер злочинного впливу в місті. Одним із найпоказовіших епізодів з точки зору прагнення до ризику є сутичка між двома мафіозними групами, в якій Лін бере активну участь.

Ще один рівень реалізації теми помежів'я в романі «Шантарам», що заслуговує на окрему увагу, це внутрішні, моральні кордони. Адже кожна людина має власне уявлення про те, що є гарним, а що поганим, та власні обмеження, накладені суб'єктивним світвідчуттям кожної окремої особистості. Головний герой вимушений постійно долати певні моральні кордони. Так, талановитий студент-бунтівник відкидає традиційні ціннісні рамки буржуазного суспільства й перетворюється на наркомана, який згодом стає грабіжником. Хоча він і намагається не завдавати зайвої шкоди людям (виявляється, що він грабував з іграшковим пістолетом), злочин є злочин, і головний герой потрапляє до в'язниці. Там юнак позбавляється наркозалежності й завойовує авторитет серед інших в'язнів через дотримання нового «морального кодексу» – законів в'язниці – та особисту порядність і силу характеру.

Наступною моральною межею, яку переступає герой, стає його співпраця з лідером одного з мафіозних кланів, Кадерханом, який керує частиною міста Бомбеї. Показовим є той факт, що герой знов-таки намагається залишатися «чистеньким», надаючи перевагу спочатку роботі у сфері валютних оборудок, а потім перекинувшись на підпільну торгівлю підробленими документами. Він старанно «відгороджується» від будь-яких зв'язків із наркоторгівлею або проституцією, вважаючи ці злочинні сфери аморальними для себе.

Життя злочинного світу в романі показане через гру з різноманітними кордонами. Так, наприклад, Лін полюбає проводити час у відомому бомбейському кафе «У Леопольда». Цей заклад відомий як місце, де можна вирішити будь-які питання, навіть незаконного характеру, хоча воно розташоване навпроти поліцейського відділку. Однак ніхто з відвідувачів кафе на має право укладати остаточні договори або передавати гроші (чи щось інше, наприклад зброю, фальшиві документи чи наркотики) в кафе. Вони мусять перетнути просторовий кордон кафе, навіть якщо для цього потрібно зробити лише один крок, виконати необхідні домовленості за його межами, а потім повернутися: «... the fine lines that divided and connected the legal and illegal were nowhere more elegantly drawn...» [2]. Таким чином, кафе «У Леопольда» зберігає свою репутацію, адже ніхто не може стверджувати, що це місце для влаштування незаконних оборудок. Цей яскравий приклад унаочнює подвійну мораль, яка керує нашим суспільством. Адже в більшості випадків межі, які накладає закон, виконуються лише формально, і позірне дотримання цих меж не змінює неприглядної суті подібних дій.

Ще одним випробуванням для моральних кордонів Шантарам стає участь у тривалій подорожі його мафіозного боса до Афганістану, метою якої була поставка зброї та ліків моджахедам. Вимушений зіткнутися з правдою про війну та стати її активним учасником, головний герой відчайдушно намагається не

перетнути останню межу – не вбивати інших людей. Лін зміг вийти з цього випробування переможцем і залишити свої руки незаплямованими людською кров'ю. Наприкінці роману він знаходить неабияку втіху в цьому факті.

Обставини змушують героя багато розмірковувати над природою добра і зла, любові та ненависті, правди та кривди, минулого/неперішнього/майбутнього, і над тим, де перебуває межа між ними. Він приходить до невтішного висновку, що ця межа залежить від ставлення людини, і те, що здається правильним та гарним зараз, може згодом докорінно змінитися й перетворитись на зворотне, якщо подивитися на нього під іншим кутом та з урахуванням додаткових знань. Так, Лін сповнюється повагою до Кадерхана, коли той безкоштовно дає йому величезну кількість медикаментів для лікування мешканців нетрів. А згодом герой довідується, що таким чином бос мафії перевіряв контрабандні ліки на безпечність, щоб потім спокійно передати їх моджахедам. Це відкриття, поряд із низкою йому подібних, приводить Ліна-Шантарам до розчарування в його лідері та глибокої духовної кризи. Однак результатом її стає розуміння того, що немає ідеальних людей, і тому найважливішою людською якістю є вміння пробачати.

Цікавим прикладом умов перетину внутрішніх кордонів у тексті є опис вдачі одного з найближчих друзів Ліна, Дідьє: «... there was a line you could cross with him, a limit to his tolerance, and he was a dangerous man if you crossed it. ... that line wasn't drawn in the soft sand of his own life or beliefs or feelings. Didier's line was drawn through the hearts of the people he loved» [2]. Тобто, у кожного є власна межа, після якої навіть найлагідніша людина може перетворитися на небезпечну істоту. Ця межа залежить від внутрішньої системи цінностей і життєвих пріоритетів. У випадку з Дідьє, єдиною причиною, яка могла змусити його переступити межу та стати небезпечним, було зло, заподіяне друзям.

Наступним кордоном, над існуванням якого розмірковує автор роману, є межа між реальним та уявним (сном): «a dream is a place where a wish and fear meet» [2]. Сон у його тлумаченні стає місцем, де зустрічаються бажання та приховані страхи. Відповідь на питання, де закінчується сон і починається реальність та як вони співвідносяться, не можуть дати навіть надзвичайно мудрі люди, адже певні кордони/межі не піддаються раціональному визначенню.

Не останню роль у творі відіграють і культурні кордони. Спочатку Лін обирає позицію стороннього спостерігача і вказує на те, що він лише «a stranger in a strange land» [2]. Він вважає за доцільне не перетинати жодну межу, адже це інша культура, інша цивілізація, і він не має права на втручання. Однак згодом, розмірковуючи про природу Бомбея, герой приходить до висновку, що місто не дозволить йому бути «a watcher, aloof and apart». «If I wanted to stay... I would have to step off the pavement and into the bloody crowd, and put my body on the line» [2]. Тільки за умов такого переходу може відбутися певний «paradigm shift», результатом якого стане «a completely different way of looking at things, and thinking about things» [2]. Таким

чином, Лін наголошує на необхідності змін, на потребі перейти межу існування білої людини у Бомбей задля кращого розуміння сутності цього міста. Бомбей у сприйнятті Ліна-Шантарам, незважаючи на вражаючі контрасти, якими він наповнений, це місто, яке вчить людей із повагою ставитися до різних культур та релігій задля загального мирного співіснування.

Окрім того, тема межі/кордону реалізується в романі «Шантарам» через велику кількість символів. Першим з них стає стіна, яку має подолати Лін під час втечі з в'язниці. Вона символізує те, що ніколи не можна втрачати надію та силу духу, адже будь-яку стіну можна подолати, а для будь-якої проблеми можна знайти рішення.

Важливим символом також стає річка під час мусону в рідному селі Прабакера. Коли Лін боїться можливої повені через стрімке змінення рівня води, його друг та інші селяни глузують із нього, адже «everyone knows where the river stops», тому що люди живуть на цьому місці більш ніж 2000 років і добре знають, чого очікувати від рідної річки. «In your country, Lin, don't you know where the river stops?», – здивовано продовжує розмову Прабакер [2]. Знання, де зупиниться річка, яку межу вона не перейде, пов'язана з любов'ю до власної землі та глибоким її розумінням, втраченим цивілізованою західною людиною. Однак для Ліна цей символ отримує ще одне значення, адже він проводить паралель між реальною річкою та «the river of the heart and the heart's desire» [2]. Найважливішим для будь-якої людини є вміння вчасно зупинитися у власних бажаннях та не перейти ту межу, за якою чекає катастрофа.

До інших цікавих символів у романі можна віднести лінію, кордон, гірський хребет тощо. Окремим символом у «Шантарамі» стає тест «капелюха Борсаліно». Герою розповідає про нього його друг, француз Дідьє. Для того щоб довідатися, чи це справжній капелюх Борсаліно, потрібно «roll it up into a very tight tube, and pass it through a wedding ring» [2]. Якщо капелюх після цього повернеться до попередньої форми, він справжній. Так само й справжність людини, щирість її почуттів перевіряються часом і різними обмеженнями. Якщо вона зможе подолати їх і зберегти недоторканою свою суть, така людина заслуговує на повагу. Тільки цілісна особистість здатна на це.

Тема меж/кордонів у романі «Шантарам» також розкривається на лінгвістичному рівні – у тексті присутня значна кількість висловів із використанням слів *border/line/side/edge/wall/margin*, які підкреслюють роль, що відіграє кордон/межа в романі. Наприклад: «another wall scaled, another border crossed, another day and night to run and hide» [2].

В одному з інтерв'ю Грегорі Девіс зізнався, що існують потужні інтертекстуальні зв'язки між «Шантарамом» та його улюбленим класичним твором Данте Аліг'єрі «Божествена комедія» [3]. Як і головний герой славнозвісної поеми, його Шантарам проходить через 9 кіл пекла, однак у його випадку пекла земного. Життя головного героя складається з певних випробувань, подолання яких стає обов'язковою умовою переходу на новий рівень. Таким чином, ми маємо справу з низкою ритуалів переходу, метою яких є

ініціація героя та отримання ним вищого знання. Перехід на вищий рівень відбувається не завжди: якщо герой не в змозі впоратися з «завданням», то він «переміщується» нижче. Герой Данте проходить через Пекло та Чистилище й потрапляє в Рай. Шантарам Грегори Девіса приходить до висновку, що Рай міститься всередині людини, це набуття внутрішнього спокою та гармонії. Основною його умовою є досягнення того, що любов до світу та інших – головне в житті будь-якої людини.

Кордон/межа та її перетин у романі Г. Д. Робертса «Шантарам» перетворюються на одну з основних сюжетотвірних тем. Кожен із переходів межі/кордону стає ключовим на шляху героя до самопізнання і кардинально змінює його ставлення до навколишнього світу. Індія, країна з багатовіковими традиціями, лінгвістичною та культурною різноманітністю, через лімінальний досвід перетину численних кордонів і меж поступово перетворює Ліна на справжнього Шантараму.

Список використаних джерел

1. Biography of Gregory David Roberts [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gradesaver.com/author/gregory-david-roberts>.
2. Roberts G. D. Shantaram [Електронний ресурс] / Gregory David Roberts. – Режим доступу : <https://www.readanybook.com/online/565858>.
3. Roberts G. D. Final Interview [Електронний ресурс] / Gregory David Roberts. – Режим доступу : <https://www.themountainshadowne.com/interview.html>.

А. Л. Колесник,

Черноморський національний університет ім. Петра Могили, г. Николаев, Україна

ФЕНОМЕН ГРАНИЦЬ В РОМАНЕ Г. Д. РОБЕРТСА «ШАНТАРАМ»

Стаття посвячена дослідженню феномена границь в романі Г. Д. Робертса «Шантарам». Границя в різних її проявленнях представляє собою одну з центральних тем произведения. Можно выделить реальные географические и территориальные границы (стена тюрьмы, государственная граница Индии, границы других стран, в которые путешествует герой, границы туристического Бомбея, границы разных районов Бомбея и разных частей Индии), лингвистические границы между разными языками (английским, французским, арабским, хинди и маратхи), границы между разными цивилизационными моделями (запад/восток), культурные границы, социальные границы, границы человеческих возможностей, как физических, так и психологических/психических. Особенно ярко тему границы реализовано при помощи изображения моральных границ и комплекса проблем, связанных с их изменением и пересечением. Отдельного внимания заслуживает то, как в произведении представлены трудности определения границ между реальным (действительностью) и воображаемым (сном). Тема границы также представлена через ряд важных символов, таких как стена, речка, горный перевал, тест «шляпы Борсалино». В тексте романа также активно используются слова и словосочетания, связанные с темой границ.

Ключевые слова: граница; предел; цивилизационные модели; символ; Шантарам.

G. L. Kolesnyk,

Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine

THE PHENOMENON OF BORDERLINE/MARGIN IN *SHANTARAM* BY G. D. ROBERTS

The article deals with the phenomenon of borderline/margin in the famous novel written by G. D. Roberts. The study showed that the phenomenon of borderline/margin is represented in this text in different ways. Important roles are played by the real geographical borders of different countries, where the main character travels (such as India, Australia, Pakistan, Afghanistan, etc), territorial margins within India itself (states of India, the space of the city vs the space of the village), and territorial margins within the city of Bombay (city districts, the margins of the tourist locations, forbidden territories (slave market, lepers' camp, slums), the margins of criminal influence). Quite often languages (English, French, German, Arabic, Marathi, and Hindi) become an effective means of crossing the borderlines between territories. Moreover, the phenomenon of borderline/margin in the novel is analyzed on the cultural, psychological, and social level. The limits of physical abilities and the cross line between the reality and the dream as well as their representations are also important for the proper understanding of the text. Extra attention is given to the moral borderlines and to the problems connected with their change and crossing. On the linguistic level, the importance of the phenomenon of borderline/margin is stressed by the intensive use of words and set expressions associated with it such as border/line/side/edge/wall/margin.

Key words: margin; borderline; civilization models; symbol; Shantaram.